

Wychowanie to podstawa

Materiały dla nauczycieli i nauczycielek

zestaw 4.

JAK WŁĄCZAĆ UCZNIÓW I UCZENNICE WE WSPÓŁDECYDOWANIE O SZKOLNEJ WSPÓLNOCIE?

Wychowanie to podstawa

„Wychowanie to podstawa” to program wsparcia wychowawców i wychowawczyń klas IV-VIII szkół podstawowych. Głównym jego celem jest przygotowanie i upowszechnienie w szkołach modelu planowania, tworzenia i wdrażania rozwiązań wzmacniających zadania wychowawcze szkoły, które umożliwią wychowawcom i wychowawczyniom:

- rozwijanie własnych umiejętności wychowawczych;
- wspieranie uczennic i uczniów w ich rozwoju w tym w budowaniu osobistego systemu wartości,
- budowanie szkolnych relacji i wzmacnianie procesów grupowych w klasie,
- włączanie uczennic i uczniów do współdecydowania w klasowej i szkolnej wspólnocie,
- uwrażliwienie uczennic i uczniów na lokalne oraz globalne problemy i wyzwania.

Program jest realizowany przez Centrum Edukacji Obywatelskiej w ramach obszaru programowego „Ucz otwartości”, który wspiera budowanie w klasie dobrych relacji oraz pomaga nauczycielom i nauczycielkom podejmować z uczniami i uczennicami trudne tematy.

Wychowanie to podstawa

Materiały dla nauczycieli i nauczycielek

zestaw 4.

JAK WŁĄCZAĆ UCZNIÓW I UCZENNICE WE WSPÓŁDECYDOWANIE O SZKOLNEJ WSPÓLNOCIE?

Spis treści

- 7 Wprowadzenie.**
Michał Tragarz
- 10 Autodiagnoza wychowawcy – ćwiczenie**
Monika Prus-Głaszczka str.
- 13 Decyzyjność uczniów i uczennic**
Michał Tragarz, Tomasz Gromadka
- 13 Codzienne sytuacje szkolne – wskazówki
14 Działania specjalne – inspiracje
15 Godzina do dyspozycji wychowawcy – ćwiczenie
- 18 Włączanie uczniów i uczennic w życie szkoły**
Michał Tragarz
- 18 Codzienne sytuacje szkolne – wskazówki
20 Działania specjalne – inspiracje
22 Godzina do dyspozycji wychowawcy – ćwiczenie
- 23 Wychowawcza rola samorządu klasowego**
Michał Tragarz
- 23 Codzienne sytuacje szkolne – wskazówki
24 Działania specjalne – inspiracje
25 Godzina do dyspozycji wychowawcy – ćwiczenie
- 27 Angażowanie się na rzecz innych – wolontariat klasowy**
Monika Prus-Głaszczka
- 27 Codzienne sytuacje szkolne – wskazówki
29 Działania specjalne – inspiracje
30 Godzina do dyspozycji wychowawcy – ćwiczenie
- 34 Wzmacnianie partycypacji uczniów i uczennic - współpraca wychowawcy z radą pedagogiczną.**
Monika Prus-Głaszczka
- 34 Codzienne sytuacje szkolne – wskazówki
35 Planer momentów decyzyjności uczniów i uczennic – ćwiczenie dla wychowawcy
- 38 Bibliografia**
39 Autorzy i autorki

Wprowadzenie

Michał Tragarz

Głównym obszarem do pracy wychowawczej jest wspólnota klasowa. Wpływ wychowawcy lub wychowawczynie jest jednak znacznie szerszy, ponieważ pracując na poziomie klasy, modeluje i inicjuje różnego rodzaju zachowania uczniów i uczennic, które mają wpływ na to, jak młodzi ludzie funkcjonują na poziomie wspólnoty szkolnej, a więc również na to, jak działa ta wspólnota.

W Centrum Edukacji Obywatelskiej widzimy samorząd uczniowski jako instytucję, która po pierwsze – składa się z wszystkich uczniów i uczennic szkoły, a po drugie – co za tym idzie – tworzy warunki, w których wszyscy oni mają poczucie wpływu na to, co dzieje się w szkole. **Dobry samorząd uczniowski to taki samorząd, który umożliwia to, żeby głos wszystkich miał możliwość wybrzmieć i zostać wysłuchany.** Innymi słowy – samorządność uczniowska powinna wzmacniać partycypację uczniowską, a nie skupiać się na organizacji imprez szkolnych i akcjach charytatywnych.

Największe wyzwania, przed jakimi stoi obecnie w polskich szkołach partycypacja czy też samorządność uczniowska to:

- brak zaufania uczniów do instytucji samorządu, postrzeganie go jako fasadowego lub też sterowanego przez dorosłych, niereprezentującego interesów uczniów;
- ograniczenie zakresu działań władz samorządu uczniowskiego do różnego rodzaju szkolnych akcji, wydarzeń, działań charytatywnych, często nawet nie odnoszących się do realnych potrzeb i zainteresowań uczniów, a realizowanych z roku na rok, często z inicjatywy nauczycieli i dyrekcji – brakuje za to realnego wpływu samorządu uczniowskiego na istotne decyzje w życiu szkoły (pozorność działań);
- ograniczenie rozumienia samorządu do grupy reprezentantów: często samorząd uczniowski jest widziany jako swoiste kółko zainteresowań dla osób aktywnych, rzadko postrzega się go i myśli o nim całościowo – jako o organie szkoły mającym konkretne zadania wobec ogółu uczniów.

Poradzenie sobie z tymi wyzwaniami wymaga nie tylko wsparcia dyrektora i zaangażowanej opiekunki lub opiekuna samorządu uczniowskiego, ale również zaangażowania całego grona pedagogicznego. Jednak wspólnotą najbliższą uczniowi jest klasa. To, jak ona działa, w dużej mierze modeluje postawę wobec szerszej wspólnoty – szkolnej. Jeśli na poziomie klasy uczniowie nie czują możliwości realnego wpływu, znaczenia swojego głosu, dobrej współpracy z innymi, raczej niechętnie i z brakiem zaufania będą podchodzić również do życia społeczności szkolnej.

Rola wychowawcy klasy w tym obszarze to przede wszystkim:

- inicjowanie i wspieranie wspólnego podejmowania decyzji i współpracy na poziomie klasowym – wzmacnianie realnej samorządności uczniowskiej na poziomie klasy, dążenie do tego, żeby wszyscy uczniowie klasy czuli, że stanowią samorząd klasowy;
- wspieranie samorządności oraz działań społecznych i wolontariackich na poziomie ogólnoszkolnym – ułatwianie uczniom ze swojej klasy zaangażowania się, aktywne zachęcanie do włączania się w życie szkoły i rozmawianie o nim oraz przychylność i wspieranie takich inicjatyw na forum rady pedagogicznej.

Samorząd uczniowski, który wzmacnia realną partycypację uczniowską, przynosi wiele korzyści – na poziomie zarządzania życiem szkoły, jak i na gruncie edukacyjno-wychowawczym. Realna uczniowska partycypacja:

- poprawia samopoczucie uczniów w szkole i klasie, pozwala dostosować to, co dzieje się w szkole do bieżących potrzeb uczniów;

- wzmacnia kompetencje społeczne i obywatelskie uczniów w obszarach, których nie da się wzmocnić inaczej niż przez praktyczne działanie; proste procesy decyzyjne mogą realizować zapisy z programu profilaktyczno-wychowawczego szkoły oraz podstawy programowej;
- buduje zespołowość i integruje klasę, daje uczniom narzędzia do dobrej komunikacji i współpracy również w interakcjach nie inicjowanych przez nauczyciela;
- po pewnym czasie ułatwia zarządzanie klasą i szkołą, uczniowie chętniej i sprawniej komunikują swoje potrzeby i pomysły, wzrasta ich samodzielność i poczucie odpowiedzialności za szkołę/klasę;
- buduje zaufanie młodych ludzi do instytucji demokratycznych w ogóle i uczy ich funkcjonowania w nich – w dłuższym wymiarze wzmacnia społeczeństwo obywatelskie.

Pierwsze kroki we wzmacnianiu partycypacji nie są łatwe, ale warto je wykonać. Szczególnie sytuacja, kiedy zaczynamy pracę z klasą, która jeszcze nie ma wyrobionych nawyków oraz sposobów działania, jest idealnym momentem na to, żeby od początku pracować w takim duchu. Jednak również w trakcie pracy z klasą wychowawczą nigdy nie jest za późno na wprowadzanie takich elementów małymi krokami.

Co znajdziecie w tym zestawie materiałów?

Temat włączania uczniów i uczennic postanowiliśmy przedstawić w pięciu aspektach, w narzędziowniku znajdziecie części dotyczące:

1. Decyzyjności uczniów i uczennic.
2. Włączania uczniów i uczennic w życie szkoły.
3. Wychowawczej roli samorządu klasowego.
4. Angażowania się na rzecz innych – wolontariat klasowy.
5. Wzmacniania partycypacji uczniów i uczennic – współpraca wychowawcy z radą pedagogiczną.

Każdy rozdział zawiera:

- wskazówki do drobnych oddziaływań wychowawczych w codziennych sytuacjach szkolnych;
- inspiracje do działań specjalnych (w tym projektowych);
- ćwiczenie na godzinę do dyspozycji wychowawcy.

Jakie kompetencje uczniów i uczennic chcemy rozwijać?

Wiedza:

- Czym jest „grupa”, „wspólnota”?
- Czym jest samorząd uczniowski jako wspólnota wszystkich uczniów?
- Jaka jest rola i funkcje samorządu klasowego i szkolnego?

Postawy:

- szacunek
- empatia
- asertywność
- prawość
- gotowość do współpracy
- odpowiedzialność za wspólne miejsce
- zaangażowanie na rzecz dobra wspólnego
- gotowość do partycypacji, proaktywność
- poczucie wpływu i sprawczości

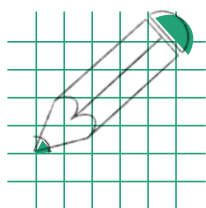
- podejmowanie działań wolontariackich
- samorządność

Umiejętności:

- wspólne rozwiązywanie problemów
- wspólne podejmowanie decyzji (również w sytuacjach trudnych, negocjacje, sytuacje konfliktowe)
- współpraca; praca zespołowa
- rozumienie współzależności i współodpowiedzialności członków grupy
- rozwiązywanie konfliktów; negocjacje
- angażowanie się w inicjatywy w społeczności

Na początku rozdziału czwartego zapraszamy do autodiagnozy, która pozwoli wam odnieść własne doświadczenia do zaprezentowanych dalej materiałów. Odpowiedzi na zamieszczone poniżej stwierdzenia, pozwolą sprawdzić, w którym z obszarów najbardziej przyda się wam wsparcie naszych autorów i ich odpowiedzi. Umożliwi to także rozpoczęcie lektury rozdziału od tekstu, który będzie najlepiej się wpisywał w wasze potrzeby. Powodzenia!

ĆWICZENIE

Autodiagnoza wychowawcy – ćwiczenie

Monika Prus-Głaszczka

Przeczytaj poniższe stwierdzenia i zaznacz w dowolny sposób, jak często prezentujesz wymienione postawy i zachowania: w zaproponowanej skali 1 oznacza „nigdy”, a 5 – „zawsze”.

Poszczególne tabele odnoszą się do kolejnych rozdziałów praktycznych tej części publikacji.

Decyzyjność uczniów i uczennic

Jak często prezentujesz te postawy i zachowania?	1	2	3	4	5
Ustalę wspólnie z uczniami i uczennicami zasady współpracy i komunikacji w klasie np. w formie kontraktu.					
Daję możliwość podejmowania ważnych decyzji dla życia klasy.					
Wykorzystuję codzienne sytuacje do oddawania decyzyjności uczniom i uczennicom np. możliwość wyboru tematu lekcji wychowawczych, sposobu obchodzenia świąt z kalendarza szkoły i sposobu realizacji innych inicjatyw.					
Poruszam tematy ważne dla uczniów i uczennic i daję czas na rozmowę o nich.					
Pozwalam na swobodne wyrażanie opinii podczas dyskusji.					
Używam metod demokracji bezpośredniej do wypracowania z klasą decyzji i rozwiązań problemów.					

Włączanie uczniów i uczennic w życie szkoły

Jak często prezentujesz te postawy i zachowania?	1	2	3	4	5
Wspieram zaangażowanie samorządu klasowego w życie szkoły.					
Myślę o samorządzie uczniowskim jako społeczności wszystkich uczniów i uczennic.					
Uważam za istotne przeprowadzenie lekcji wychowawczej o samorządności uczniowskiej.					
Zachęcam uczniów i uczennice do kandydowania do samorządu uczniowskiego oraz zaangażowania się w działalność samorządu uczniowskiego i klasowego.					
Dbam o standardy głosowania podczas wyborów do organów samorządu uczniowskiego i klasowego.					

Wychowawcza rola samorządu klasowego

Jak często prezentujesz te postawy i zachowania?	1	2	3	4	5
Komunikuję działalność samorządu klasowego jako działalność całej społeczności klasy, a nie tylko pojedynczych przedstawicieli.					
Buduję poczucie wpływu uczniów na istotne problemy, obszary z życia klasy.					
Oddaję uczniom i uczennicom inicjatywę w działaniach ważnych wychowawczo np. poprowadzenie części lekcji wychowawczej.					
Dbam o to, żeby zaangażowanie w działania klasowe nie ograniczało się do kilku osób.					
Wzmacniam rolę władz samorządu klasowego jako prowadzącego klasowe procesy podejmowania decyzji.					

Angażowanie się na rzecz innych – wolontariat klasowy

Jak często prezentujesz te postawy i zachowania?	1	2	3	4	5
Pokazuję klasie, czym są działania wolontariackie także w szerszym kontekście: jako działania, w którym młodzi mogą przejąć inicjatywę.					
Przeprowadzam z klasą diagnozę najbliższego otoczenia, na podstawie której klasa podejmuje decyzje, czy chce zaangażować się w pomysł na wspólne działanie wolontariackie.					
Stwarzam możliwości zaangażowania się nie tylko osobom, które przejawiają cechy liderские.					
Jestem w kontakcie z opiekunem/ką szkolnego koła wolontariatu w sprawie możliwości zaangażowania się oraz rozwoju kompetencji moich wychowanków.					
Zachęcam uczniów i uczennice do podejmowania działań wolontariackich w obrębie klasy i szkoły.					
Ułatwiam uczniom i uczennicom angażowanie się w działalność wolontariacką w szkole np. jeśli jest taka potrzeba, pozwalam na zwolnienie z lekcji lub rozmawiam na ten temat z innymi nauczycielami/kami przedmiotowymi.					
Podkreślam sukcesy i działania wolontaryjne mojej klasy na forum rodziców.					
Uznaję wolontariat za ważny element oddziaływań wychowawczych.					

Wzmacnianie partycypacji uczniów i uczennic – współpraca wychowawcy z radą pedagogiczną

Jak często prezentujesz te postawy i zachowania?	1	2	3	4	5
Wiem, jak wspierać moich uczniów i uczennice, którzy przychodzą z pomysłem na działanie.					
Wspieram samorządność uczniów na forum rady pedagogicznej.					
Czuję się pewnie, przeprowadzając moją klasę przez proces decyzyjny.					
Radzę sobie w sytuacjach, gdy procesy decyzyjne prowadzą do trudnych momentów wychowawczych np. sporów, przedłużających się dyskusji i braku konsensusu.					
Czuję się pewnie w radzie pedagogicznej jako wychowawca wspierający partycypację uczniów i uczennic w życie szkoły.					
Jestem przekonany/na, że oddając decyzyjność uczniom i uczennicom, buduję potrzebne kompetencje społeczne i obywatelskie.					
W pracy wychowawczej zakładam komunikację z opiekunem/ką samorządu uczniowskiego i koła wolontariatu oraz ich wsparcie.					

MOJE WNIOSKI

Przyjrzyj się teraz swoim odpowiedziom i zapisz wnioski, jakie z nich wyciągasz:

.....

.....

.....

MOJE WYZWANIE

A teraz zaplanuj, nad czym i w jaki sposób chcesz popracować w najbliższym czasie. Ile czasu dajesz sobie na to wyzwanie?

.....

.....

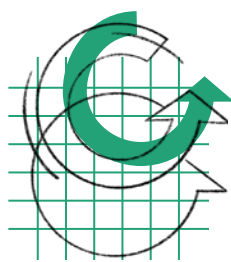
.....

Po czasie wyznaczonym na twoje wyzwanie, możesz wrócić do tabeli autorefleksji i sprawdzić, co się zmieniło. Możesz też wracać do niej co roku, aby monitorować zmiany w twoim podejściu do pracy wychowawczej.

Istotą samorządności uczniowskiej jest umożliwianie uczniom i uczennicom wpływania na to, co dzieje się w szkole i współdecydowania o tym. Tak rozumiana samorządność właściwie nie ma żadnych ograniczeń. Uczniów można włączać w podejmowanie decyzji w wielu obszarach. Jednak najszybciej i najłatwiej realizować taką samorządność na poziomie klasy – ze względu na to, że jest to mała grupa, jej członkowie znają się, czują znacznie mniejsze obawy przed wyrażaniem swoich potrzeb niż na forum szkoły. Dlatego wychowawca może tu odegrać dużą rolę jako osoba, która wspiera uczniowską decyzyjność, określa jej ramy i inicjuje takie podejmowanie decyzji.

Decyzyjność uczniów i uczennic.

Michał Tragarz, Tomasz Gromadka

Codziennie sytuacje szkolne – wskazówki

Wspólne zasady.

Kontrakt, czyli spisane wspólnie z uczniami zasady współpracy, to znane wychowawcom narzędzie. To również podstawa do włączania uczniów w podejmowanie decyzji – zasady tworzą ramę postępowania. Uczniowie muszą czuć, że wychowawca poważnie traktuje kontrakt, odwołuje się do niego w czasie pracy, pilnuje zasad i sam ich przestrzega. Przed podjęciem wspólnych decyzji dobrze uzupełnić kontrakt o bardziej szczegółowe zasady związane z komunikowaniem – mówienie komunikatem „ja” (wraz z wyjaśnieniem tego uczniom), odnoszenie się do pomysłów/propozycji, a nie do osób, szacunek do odmiennego zdania, prawo do niezgadzania się z większością, itp.

Klasowe insygnia.

Takie jak nazwa lub przydomek klasy, herb, motto, piosenka. Stanowią one elementy dodatkowo jednoczące osoby w klasie, ale też proces ich wyboru może być dobrym wprowadzeniem do wspólnego podejmowania decyzji. Dokonywanie tego wyboru może mieć również charakter integracyjny np. na początku roku szkolnego.

Zagospodarowanie części sali.

Możliwe do zrealizowania w przypadku dysponowania przez klasę przypisaną salą lekcyjną. Poza tradycyjnym dbaniem o salę w postaci np. podlewania kwiatów czy ich przynoszenia można pójść dalej i umożliwić uczniom zagospodarowanie jakiejś części tej przestrzeni bardziej po swojemu – szczególnie w młodszych klasach. Może być to miejsce na zdjęcia/obrazki ważne dla uczniów, wspólnie stworzony kolaż, tablicę z odfitymi odciskami dłoni, przestrzeń, w której zapisujemy wnioski po lekcjach wychowawczych, itp. Jeśli macie taką możliwość – również pomalowanie sali na kolor wybrany przez uczniów (być może w ramach wspólnego malowania?).

Codziennie decyzje podejmowane wspólnie.

Wykorzystuj codzienne sytuacje, aby przyzwyczajać uczniów do wspólnego podejmowania decyzji. Przedmiotem decyzji mogą być np. tematy, o których chcemy rozmawiać na lekcjach wychowawczych, to, jakie działania świąteczne chcemy podjąć jako klasa, jak będziemy świętować dzień wiosny, na jaki film (z zaproponowanej puli)

pójść do kina, co odwiedzić w czasie wycieczki klasowej do Krakowa – każda podobna sytuacja może być okazją do wspólnego podjęcia decyzji. W ćwiczeniu poniżej opisujemy przykładowy schemat, według którego powinno ono przebiegać. Początkowo może to wzbudzać nieufność uczniów – co skutkować będzie albo próbami ośmieszenia sytuacji, albo biernością, niechęcią. Jeśli jednak wychowawca będzie konsekwentny, a decyzje uczniowskie będą wprowadzane w życie, to większość szybko nabierze zaufania do procesu, a zasady kolektywnego podejmowania decyzji będą przestrzegane i egzekwowane przez samych uczniów.

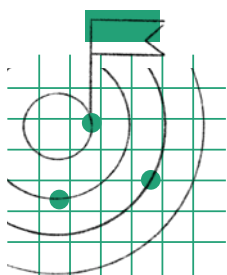
Obszarem do codziennego współdecydowania może być również lekcja – takie metody jak wspólne ustalanie kryteriów sukcesu czy celów lekcji, udzielanie informacji zwrotnej przez nauczyciela i uczniów sobie nawzajem, pomagają podnosić poczucie decyzyjności młodych na co dzień.

Dyskusje o rzeczach ważnych dla uczniów.

Z badań społecznych wynika, że wielu młodych ludzi nie ma okazji do dyskusowania o sprawach dla siebie ważnych, wyrażania swojego zdania – ani w rodzinie, ani w szkole. Bardzo istotne jest umożliwianie tego właśnie na godzinach wychowawczych – sam wybór tematów, o jakich chcemy rozmawiać, może być ważny dla uczniów, a wychowawcy pozwoli lepiej poznać zakres spraw, które naprawdę poruszają młodzież. Nie należy się bać tematów trudnych czy kontrowersyjnych. Jak prowadzić takie dyskusje pokazują materiały programu „Rozmawiamy o uchodźcach – kluby dobrej rozmowy” prowadzonego przez CEO. Poruszając z młodzieżą aktualne tematy, pokazujemy, że ich zdanie jest ważne i traktujemy je poważnie, a ponadto w praktyce uczymy jego wyrażania bez wchodzenia w otwarty konflikt.

Godziny wychowawcze prowadzone przez uczniów.

Lekcja nie musi być domeną nauczyciela – warto pozwolić uczniom na zagospodarowanie przynajmniej niektórych! Ten punkt można połączyć z poprzednim i poprosić chętnych uczniów o przygotowanie zajęć lub dyskusji na temat, który sami wybrali jako ważny dla siebie. To dodatkowo wzmocni ich poczucie wpływu. W przypadku młodszych klas mogą to być wybrane fragmenty lekcji, prostsze i powtarzalne.

Działania specjalne – inspiracje

Demokratyczny dzień wiosny. Działanie może dotyczyć innego dnia „wolnego” (np. andrzejki, dzień sportu, dzień podczas zielonej szkoły lub dłuższej wycieczki).

W pierwszym kroku ustal, jakimi zasobami – czasowymi i rzeczowymi – dysponujecie jako grupa. Rangę działania z pewnością podniesie możliwość skorzystania ze środków finansowych np. od rady rodziców, można też wcześniej z uczniami zaplanować sposoby zdobycia środków (np. kiermasz ciast), które potem stanowiąc będą budżet wydarzenia.

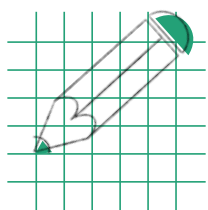
Następnie przedstaw uczniom ramy, tematykę dnia i zasady. Jasno musi wybrzmieć, jakiego rodzaju aktywności mogą być proponowane (np. tylko aktywności sportowe; czy powinno się to dziać w szkole czy poza szkołą – a jeśli tak, to gdzie?; czy można proponować aktywności, które wymagają pieniędzy). Przedstaw ramy czasowe procesu. Wyraźnie powinno wybrzmieć, że wybrane pomysły będą realizowane przez całą klasę podczas danego dnia.

Kolejnym krokiem jest zgłaszanie pomysłów przez uczniów – mogą być one zgłaszane samodzielnie lub przez grupy kilkuosobowe. Dobrze, żeby każdy pomysł był przedstawiony w podobny sposób (prosta formatka do uzupełnienia online), żeby można je było łatwo prezentować i porównywać. Wychowawca lub inna osoba dorosła powinna weryfikować, czy pomysły spełniają wymogi formalne ogłoszone na początku i czy są realne do zrealizowania – jeśli tak nie jest, należy porozmawiać z wnioskodawcami i poprosić o modyfikacje pomysłu.

Po upływie terminu zgłaszania pomysłów jest czas na ich zaprezentowanie – dobrze zadbać o to, żeby opisane w podobny sposób pomysły były dostępne dla wszystkich (np. plakaty wiszące w sali lub też materiały opublikowane online). Każdy z pomysłodawców powinien mieć również czas, żeby na forum klasy krótko opowiedzieć o swoim pomysle, odpowiedzieć na pytania.

Ostatnim etapem jest głosowanie – powinno odbywać się w sposób tajny (nie poprzez podnoszenie rąk), każda osoba może głosować na tyle pomysłów, ile możecie zrealizować.

Po wyborze pomysłów kluczowe jest to, żeby zostały one zrealizowane – inaczej dużym ryzykiem jest utrata zaufania uczniów do podobnych procesów. Realizacja nie powinna spoczywać przede wszystkim na pomysłodawcach – może to zniechęcać ich do brania na siebie podobnej odpowiedzialności w przyszłości, jako że wyboru dokonała klasa, wszyscy powinni być włączeni w realizację.

Godzina do dyspozycji wychowawcy – ćwiczenie

Podejmowanie decyzji w codziennych sprawach

Celem ćwiczenia jest podjęcie przez grupę uczniów i uczennic dowolnej, wspólnej decyzji **przy wykorzystaniu prostych technik demokracji bezpośredniej**. Ćwiczenie ma za zadanie dać osobom w nim uczestniczącym przekonanie o własnej sprawczości i sile kolektywnych procesów decyzyjnych. Warunkiem powodzenia naszego działania jest przede wszystkim wybranie do pracy zagadnienia, które pozwoli uczniom i uczennicom podjęcie realnej decyzji, czyli takiej, która ma wpływ na rzeczywistość. Demokracja bezpośrednia w przeciwieństwie do demokracji większościowej nie zakłada przegłosowywania mniejszości, ale przewiduje gruntowne wysłuchanie różnorodnych opinii, debatę z osobami w mniejszości i dążenie do konsensusu, czyli wspólnej, wypracowanej poprzez rozmowę zgody na dany wybór.

Czas trwania: 20-30 minut

Materiały i środki dydaktyczne: spisane zasady i ramy podejmowania decyzji, zasady dobrej dyskusji

Grupa docelowa: uczniowie i uczennice klas 4-8

Przebieg ćwiczenia:

1. Na potrzeby ćwiczenia wybieramy realną decyzję, którą uczniowie i uczennice mogą wspólnie podjąć. U nas będzie to wybór filmu na klasowe wyjście do kina. Oczywiście może być to dowolna decyzja, wynikająca

z aktualnych wydarzeń mających miejsce na poziomie klasy. Ważne, żeby nie wymyślać tematu wspólnego podejmowania decyzji na siłę, powinno być to coś, co realnie angażuje uczniów i będzie miało na nich wpływ w niedługim czasie.

2. Pierwszym etapem podejmowania decyzji jest ogłoszenie ram, w jakich ono się będzie odbywać. Ramy określają osoby koordynujące proces podejmowania decyzji – mówią one np. o tym, jakie opcje są możliwe albo też jakie są minimalne warunki, które muszą zostać spełnione w przypadku danej propozycji. W przypadku filmów ramy mogą zawierać listę kilku tytułów filmów, które są obecnie grane w kinach i nadają się do obejrzenia w ramach szkolnego wyjścia. Z kolei warunki mogłyby mówić o tym, jaki powinien być film, który rozważamy (np. dopuszczony dla młodzieży w tym wieku, dostępny w kinach w naszym mieście).

Ważnym elementem ustalenia ram jest ustalenie zasad dobrej dyskusji lub przypomnienie już istniejących, które pozwolą wszystkim na równorzędny udział (każda osoba może zabrać głos/zadać pytanie, nie przerywamy sobie, nie atakujemy siebie nawzajem – odnosimy argumenty do tematu dyskusji itp., które jako grupa uznacie za ważne)

Ustalenie ram podejmowania decyzji jest kluczowe – ponieważ po tym, jak je ogłosimy, jako dorośli czy osoby koordynujące proces – nie możemy w nich nic zmieniać, inaczej cały proces i my sami tracimy mocno na wiarygodności. Dlatego lepiej na początku określić węższe ramy (np. lista 3 konkretnych filmów, z której wybieramy 1) niż szersze, a następnie próbować zmienić decyzję podjętą przez młodzież.

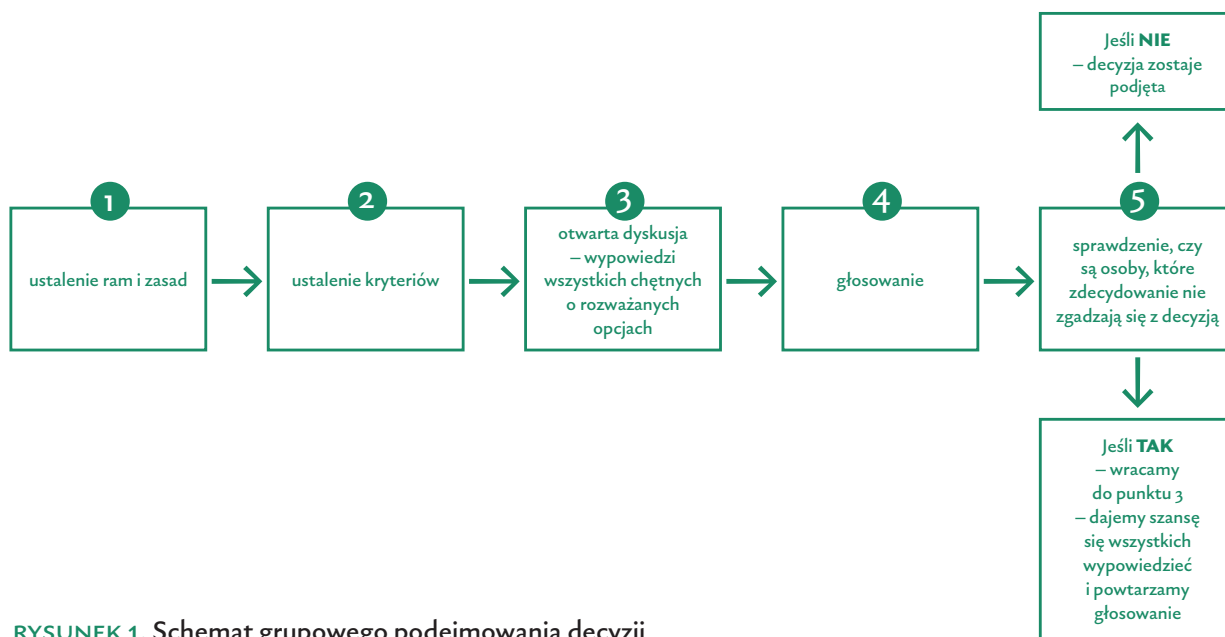
3. Jeśli decyzja dotyczy bardziej złożonej lub budzącej emocje kwestii dobrze ustalić również kryteria, którymi będziecie się kierować, podejmując ją. Dobrze jest wspólnie ustalić, co pozwoli wam określić, czy dane rozwiązanie jest właściwe. W przypadku filmu mogą to być np. takie kryteria jak: film jest grany w kinie w naszym mieście w godzinach 10-15, tematyka filmu pozwala na przeprowadzenie na jego temat dyskusji na następnej lekcji wychowawczej, film nie trwa dłużej niż 2 godziny itp. Spisane kryteria będą punktem odniesienia przy dalszych etapach – dyskusji nad możliwymi rozwiązaniami i przy głosowaniu.
4. W przypadku, kiedy mamy dostępnych kilka opcji do wyboru, metodą, po którą sięga się najczęściej, jest głosowanie. Oczywiście jest ona najszybsza, jednak jeśli ograniczamy się zawsze tylko do niej, nie mamy możliwości pracy nad umiejętnością dyskusyjną i dochodzenia do porozumienia. Ponadto w takich sytuacjach osoby w mniejszości mogą poczuć się niewysłuchane, zignorowane, pominięte – zmniejsza się ich poczucie wpływu. Dlatego **na samym początku ćwiczenia dajemy głos wszystkim osobom, które chcą powiedzieć, czemu mają ochotę pójść na ten, a nie inny film.** Dzięki temu jeszcze przed pierwszym głosowaniem dajemy możliwość swobodnego przepływu opinii o filmach i wyrobienia sobie zdania przez osoby niezdecydowane.

W nieco innej wersji możemy również poprosić osoby zgłaszające dany pomysł o jego zaprezentowanie, przedstawienie korzyści oraz umożliwienie pozostałym osobom zadania pytań.

5. Po wstępnej dyskusji, w której każdy mógł zabrać głos, wyrazić swoje zdanie lub zadać pytania, przeprowadzamy pierwsze głosowanie na zgłoszone i wypisane na tablicy filmy. Każda osoba może zagłosować na dowolną liczbę filmów.
6. Po podliczeniu głosów osoba prowadząca dopytuje, czy jest wśród uczniów osoba, która zupełnie nie chce iść na film, który ma najwięcej głosów? Zachęcamy uczniów i uczennice do wypowiedzi. Pytanie możemy powtórzyć, aby dać przestrzeń na niezgadanie się z opinią większości. Jeśli nikt się nie wypowie, decyzja zostaje podjęta, wypracowana demokratycznie po debacie i przestrzeni na sprzeciw.
7. Wysłuchujemy zdania każdej osoby, która zgłosi się ze sprzeciwem wobec głosu większości. Pytamy też klasę, co sądzi o podanych przez nią wątpliwościach i czy ktoś się z nimi zgadza. Jeśli słyszymy głosy poparcia, powtarzamy głosowanie. Niezależnie od tego, czy pojawią się głosy poparcia czy nie, staramy się zachęcić osobę lub osoby, które nie zgadzają się z głosami większości, do opowiedzenia o filmie, na który chciałyby pójść.

- Głosowanie powtarzamy maksymalnie trzy razy, aby dać możliwość uczniom i uczennicom na zmianę zdania po wysłuchaniu różnorodnych opinii. Zachęcamy ich do brania pod uwagę argumentów innych osób w klasie. Po trzecim głosowaniu lub wcześniej, podsumowujemy debatę, podkreślając wartość rozmowy i zwracamy uwagę na czas: w wyznaczonym na ćwiczenie czasie, zrobiliśmy jako grupa to, co w naszej mocy, żeby wysłuchać wszystkich głosów; decydujemy się w końcu na film, który w ostatnim głosowaniu miał największe poparcie.

Na poniższym obrazku zobaczysz jakie kolejne etapy powinno się przejść przy grupowym podejmowaniu decyzji:

RYSUNEK 1. Schemat grupowego podejmowania decyzji

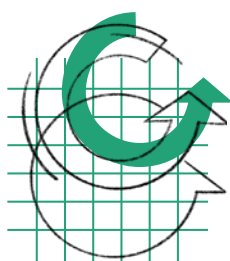
Informacja zwrotna: Podkreśl, że w tym ćwiczeniu najważniejsze było słuchanie innych osób, ponieważ to bardzo ważne, żeby każda osoba mogła się wypowiedzieć, a jej głos został zauważony przez klasę. Zachęcaj uczniów i uczennice do używania komunikatu „ja” i rozpoczynania wypowiedzi od sformułowań typu: moim zdaniem, w mojej opinii, itd. Sam/a też używaj komunikatu „ja”.

Zwróć na to uwagę: Staraj się być otwarta/y na różnorodność opinii w grupie. Nie traktuj osób, które nie zgadzają się z większością, jako z założenia „żartownisiów” i „przeszkadzaczy”. Postaraj się wysłuchać każdego głosu, ale też oczywiście weź pod uwagę, że niektóre osoby mogą stroić sobie żarty. Ważne, żeby podczas głosowań uczniowie i uczennice mogli decydować się na wszystkie opcje, nie tylko na jedną. Dzięki temu wzmocniasz pluralizm.

Samorząd uczniowski to społeczność wszystkich uczniów i uczennic szkoły. Wynika z tego, że wszyscy uczniowie w klasie również są członkami i członkiniami samorządu uczniowskiego. Jednak bardzo często zaangażowanie wychowawców klas w rozwój samorządności ogranicza się tylko do zorganizowania wyborów przedstawicieli samorządu klasowego, ewentualnie kandydatów do władz ogólnoszkolnego samorządu uczniowskiego. Bez mocniejszego wsparcia ze strony wychowawców samorządność uczniowska w szkołach pozostanie ograniczona do wąskiego grona osób i działań, zamiast obejmować realnie całą społeczność uczniowską i całość życia szkolnego. Obszarem bezpośredniego wpływu wychowawcy jest działanie samorządu na poziomie klasy, ale również może on wzmacniać to działanie na poziomie ogólnoszkolnym.

Włączanie w życie szkoły.

Michał Tragarz

Codziennie sytuacje szkolne – wskazówki

Lekcja o samorządności uczniowskiej.

Rzadko w szkołach prowadzi się osobne zajęcia o samorządności uczniowskiej – samorząd po prostu jest. Często uczniowie nie wiedzą jednak, po co jest samorząd i jakie oni osobiście mogą mieć z istnienia tej instytucji korzyści lub mają utrwalone błędne myślenie, wytworzone na bazie wcześniejszych złych doświadczeń. Najlepszy moment na przeprowadzenie takiej lekcji to okres przed wyborami/na początku roku szkolnego. Mogą ją poprowadzić sami uczniowie – przedstawiciele samorządu uczniowskiego (to również doskonała okazja, żeby lepiej się poznali z klasą) – jak i nauczyciel. Zachęcamy do oparcia jej na pytaniu: po co mi samorząd uczniowski? Więcej materiałów inspirujących do przeprowadzenia lekcji znajdziecie na: samorząduczniowski.pl

Zachęcanie do kandydowania i głosowania.

Z przeprowadzeniem pierwszego punktu może być połączone również aktywne zachęcanie uczniów do tego, żeby zgłaszali swoje kandydatury, a później – głosowali w wyborach. Zachęta do kandydowania nie może jednak przerodzić się w delegowanie kandydatów. Jeśli żaden z uczniów realnie nie jest zainteresowany pełnieniem funkcji na poziomie szkolnym, nie należy tego forsować. Oczywiście dobrze, żeby każda klasa miała swojego przedstawiciela/przedstawicielkę w organach ogólnoszkolnego samorządu, ale powinna być to osoba, która będzie wewnątrz zmotywowana do pełnienia takiej funkcji.

Nieograniczanie prawa biernego (do kandydowania)

Często zdarza się, że szkoły wprowadzają niedemokratyczne ograniczenia prawa do kandydowania do władz ogólnoszkolnego samorządu np. wymóg posiadania przez kandydata/kę określonej średniej ocen, oceny z zachowania lub nawet „pozytywnej opinii wychowawcy”. Założenie, że tylko tzw. „dobrzy uczniowie” mogą pełnić

funkcję reprezentantów, ogranicza tę możliwość wielu osobom, które może niekoniecznie mają dobre oceny lub też są w dobrych relacjach z nauczycielami, ale chcą działać na rzecz swoich koleżanek i kolegów. Wychowawca powinien w rozmowie zachęcać kandydatów do rozważenia swoich pomysłów na to, co chcieliby zmienić/zrobić w szkole, ale w żaden sposób nie powinien ich zniechęcać lub uniemożliwiać im startowania w wyborach.

Ułatwianie udziału w głosowaniu, ale też zwracanie uwagi na procedury (tajność, dobrowolność udziału)

Dzień wyborów władz samorządu uczniowskiego powinien być ważnym dniem w szkole. To, czy taki będzie, zależy w dużym stopniu od podejścia wychowawców. Często w imię „porządku” w szkołach nagina się demokratyczne procedury, naruszając tajność i dobrowolność udziału w wyborach. Przykładem takiego naruszenia jest np. głosowanie całymi klasami – w takiej sytuacji wszyscy uczniowie niejako są zmuszeni do oddania głosu, a jeśli tego nie zrobią, będzie to zauważalne. Dlatego uczniowie powinni mieć możliwość głosowania przez cały dzień – na przerwach, podczas „okienek”, a także przed lekcjami i po nich. Uczniowie z komisji wyborczej powinni być zwolnieni na ten dzień z zajęć, żeby móc odpowiednio przygotować i prowadzić proces głosowania.

Ułatwianie udziału w inicjatywach społecznych np. poprzez zwalnianie z lekcji, ale też informowanie i zachęcanie

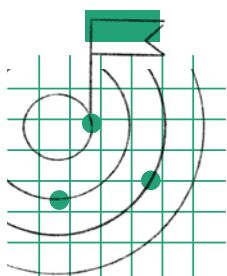
Częstą przeszkodą utrudniającą działanie ogólnoszkolnych organów samorządu uczniowskiego oraz innych inicjatyw społecznych jest brak możliwości udziału w zebraniach czy spotkaniach w trakcie lekcji, a po lekcjach jest to trudne z powodu np. godzin odjazdów autobusów. Wychowawcy powinni wspierać uczniów zaangażowanych w samorządność i inicjatywy społeczne, umożliwiając im zwalnianie się z lekcji na zebrania lub inne ważne aktywności (oczywiście w porozumieniu z nauczycielem-opiekunem samorządu uczniowskiego albo odpowiedzialnym za daną inicjatywę).

Docenianie udziału w inicjatywach społecznych i samorządowych poprzez ocenę zachowania, oceny przedmiotowe

Aktywność w samorządzie uczniowskim i inicjatywach społecznych powinna mieć przełożenie na ocenę zachowania, oceny przedmiotowe (np. wiedza o społeczeństwie), punkty na koniec szkoły podstawowej (tzw. punkty za wolontariat) – wychowawco, pamiętaj, żeby doceniać aktywnych społecznie uczniów!

Zapraszanie przedstawicieli władz samorządu uczniowskiego na spotkania w klasie, przekazywanie informacji, ułatwianie im poprowadzenia zajęć w klasie

Żeby ogólnoszkolny samorząd uczniowski mógł działać sprawnie, konieczne jest przekazywanie informacji i dobry kontakt z całą społecznością szkolną. Bezpośrednie spotkania w klasach są dla przedstawicieli samorządu uczniowskiego doskonałą okazją, żeby przekazać najważniejsze informacje, ale też by dać się poznać swoim kolegom i koleżankom. Być może na początku roku/przed wyborami mogą oni także poprowadzić zajęcia o samorządności uczniowskiej na godzinie wychowawczej?

Działania specjalne – inspiracje

Mapa naszej szkoły – co lubimy, co do zmiany

Aktywność ta ma na celu pomoc uczniom w myśleniu o szkole jako o miejscu, na które mają wpływ. Ponadto w ćwiczeniu możliwe jest zidentyfikowanie ważnych dla uczniów spraw i wspólne wypracowanie rozwiązań i ich wdrożenie. Można je przeprowadzić w dowolnej grupie wiekowej.

Przeprowadzenie tej aktywności w kilku klasach i przyjrzenie się wnioskom może być dobrą bazą do planowania działań samorządu uczniowskiego, jak również zidentyfikowania spraw ważnych dla uczniów oraz do znalezienia osób, które są chętne, aby zaangażować się w działania na rzecz zmiany w szkole.

Dobrze, jeśli aktywność wynika z realnej potrzeby szkoły – np. przeprowadzenie remontu, zakup sprzętu itp. Wtedy może ona służyć wypracowaniu przez uczniów pomysłów na to, jak dane działania mają wyglądać.

Czas trwania: 60–90 minut

Materiały: kolorowe karteczki samoprzylepne w dwóch kolorach (wersja skrócona);

schematyczny plan szkoły wyrysowany na tablicy lub flipczarcie, ewentualnie wydrukowane plany szkoły na kartkach A3 (jeden na 2–3 osoby), kolorowe naklejki: kropki zielone i czerwone, ewentualnie również w innych kolorach lub kolorowe markery (wersja rozbudowana).

Przebieg:

1. W przygotowanie i współprowadzenie aktywności zaangażuj przedstawicieli samorządu klasowego – jako osoby, które wnioski z dyskusji klasowej będą miały za zadanie przedstawić na forum ogólnoskolnym.
2. Powiedz uczniom, że chciałabyś/chciałbyś porozmawiać z nimi o tym, co lubią, a czego nie lubią w szkole jako miejscu, w którym spędzają znaczną część swojego dnia. Powiedz, że wnioski z tego, co wypracujecie, będą omawiane na forum całej szkoły/przedstawione dyrekcji i radzie pedagogicznej/zebrane z poziomu kilku klas. Oczywiście im bardziej konkretny pomysł na to, jak będziecie dalej z tymi wnioskami pracować, tym łatwiej będzie zaangażować uczniów w aktywność. Jeśli takiej perspektywy nie ma, celem aktywności może być wasza wspólna rozmowa na forum klasy, co możecie zrobić, żeby czuć się w szkole dobrze.
3. W pierwszej kolejności zaproś uczniów do rozmów w parach (losowanych, wymieszanych) wokół dwóch pytań, po około 4–5 minut na każde pytanie:
 - co sprawia, że dobrze (bezpiecznie, wygodnie) się czuję w szkole;
 - co przeszkadza mi dobrze się czuć w szkole.

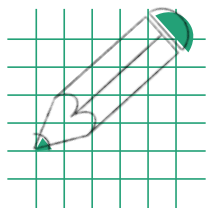
Niech uczniowie rozmawiając mówią również o miejscach, z którymi wiążą się dane odczucia.

Odpowiedzi w formie skrótowej niech zapisują na karteczkach samoprzylepnych w dwóch kolorach (jeden kolor do jednego typu odpowiedzi).

4. W wersji skróconej zbierasz odpowiedzi od uczniów – niech osoby przykleją karteczki na tablicę. Pogrupuj odpowiedzi w podobne kategorie, żeby zobaczyć, jakie rzeczy się powtarzają. Dopytuj, jeśli jakies odpowiedzi są lakoniczne lub niezrozumiałe.
5. W wersji rozszerzonej możesz dodatkowo poprosić uczniów o zaznaczenie kropkami w dwóch kolorach na planie szkoły miejsc, w których czują się dobrze oraz tych, które ich zdaniem należałoby zmienić, ponieważ źle się w nich czują. Dysponując dużą tablicą, można pokusić się również o połączenie miejsc na planie z karteczkami, żeby widoczne były również przyczyny, dlaczego uczniowie tak się czują w danych miejscach.
6. Przeprowadź krótką dyskusję o miejscach lub czynnikach, które najczęściej się powtarzają, dopytuj o uzasadnienie, zachęcaj do wypowiedzania się wszystkich – również osoby, które się nie zgadzają z większością w danym temacie.
7. W dalszej dyskusji skupiaj się na tych rzeczach, które są wspólne dla dużej części uczniów, budzą największe emocje. Możesz spytać się klasy, nad czym chcieliby pracować, co uznają za najważniejsze – ale też na co my możemy mieć wpływ, ponieważ dalsze kroki będą nastawione na szukanie rozwiązań. Czasem będzie to oczywiste po krótkiej dyskusji. Pamiętaj, żeby nie skupiać się tylko na miejscach i rzeczach, które są zabarwione negatywnie – dobrze wziąć na warsztat również te pozytywne.
8. Podziel uczniów na grupy, z których każda zajmie się jedną wybraną kwestią/miejscem. Grupy będą pracowały w 3 turach, podczas każdej z nich mają za zadanie myśleć nad tym, jak dane miejsce mogłoby się zmienić, żeby uczniowie czuli się lepiej, lub – jeśli pracują nad miejscem dobrze ocenianym – co możemy zrobić, żeby to utrwalić lub też rozpowszechnić na poziomie całej szkoły.

UWAGA: praca grup może dotyczyć nie tylko miejsca, ale również mniej materialnych kwestii, które są dla nich ważne (np. zachowanie uczniów).

9. **I tura pracy – faza idealna (ok. 7-10 min.)** – tutaj uczniowie mogą puścić wodze fantazji i wymyślać różnego rodzaju pomysły na poprawę/zmianę danego miejsca bez ograniczeń, skupiając się jednak na tym, co jest kluczowe. Osoba prowadząca powinna zwracać uwagę, że nie chodzi o wymyślanie najbardziej szalonych pomysłów, lecz takich rzeczy, które realnie odpowiadają na omawiane w poprzedniej części problemy.
10. **II tura pracy – faza ograniczeń (ok. 7-10 min.)** – na tym etapie grupy pracują nad tym, co utrudnia wprowadzenie pomysłów z pierwszej fazy w życie, co jest konieczne, żeby dana rzecz została wprowadzona w życie. Nie chodzi też o to, żeby wszystkie pomysły storpedować poprzez „nie da się”, ale żeby odrzucić to, co zupełnie nierealne oraz zidentyfikować bariery w przypadku tych rzeczy, którymi można się jakoś zająć.
11. **III tura pracy – faza realności (ok. 7-10 min.)**. Teraz przychodzi czas na określenie tego, co jest możliwe do zrobienia i czym chcemy się zająć (lub też przekazać do dalszej pracy na forum ogólnoszkolnym). Zwracaj grupom uwagę, że warto skupiać się również na małych rzeczach, może nie wprowadzających rewolucyjnej zmiany, ale łatwych do przeprowadzenia.
12. Na koniec grupy dzielą się swoimi pomysłami, jest czas na dodanie swoich uwag do pomysłów pozostałych grup. Na tym etapie zastanawiamy się również, co dalej z tymi pomysłami – kto będzie odpowiedzialny za dalszą pracę nad nimi lub przekazanie wniosków na poziom ogólnoszkolny. Dobrze, jeśli minimum 1 rzecz będzie możliwa do wdrożenia lub zrobienia na poziomie klasy, przez osoby, które czują, że mają ochotę daną rzeczą się zająć.
13. Ważne jest również informowanie po jakimś czasie, co udało się zrobić, czego nie i dlaczego, żeby uczniowie nie pozostali z poczuciem, że ich pomysły w żaden sposób nie zostały wykorzystane.

Godzina do dyspozycji wychowawcy – ćwiczenie

Dyskusja o tym, po co nam samorząd uczniowski

Samorząd uczniowski zazwyczaj po prostu jest, zarówno uczniowie, jak i nauczyciele traktują go jako coś oczywistego. Przez to często również działania samorządów są niezmiennie, rutynowe, niepoparte podstawową refleksją: po co my to w ogóle robimy? Jeśli uczniowie nie widzą realnego przełożenia działań samorządu na swoje życie, zaczynają postrzegać go jako instytucję pozorną, sterowaną przez dorosłych. Dlatego pytanie: „Po co mi samorząd uczniowski?” jest podstawowym, jakie należy zadawać uczniom, rozmawiając o samorządności. Dobrym momentem na wzbudzenie takiej refleksji jest np. okres przed wyborami do władz samorządu uczniowskiego w szkole. Na taką dyskusję dobrze również zaprosić (być może jako współprowadzących) reprezentantów samorządu uczniowskiego.

Czas trwania: 20 minut

Materiały: tablica, markery, ewentualnie kartki samoprzylepne;

Przebieg aktywności:

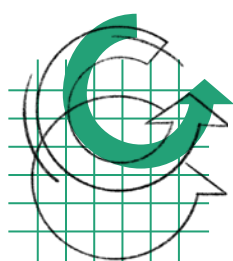
1. Zapisz na środku tablicy pytanie: Po co **mi** samorząd uczniowski?
2. Poproś uczniów, żeby najpierw indywidualnie, a potem w parach zastanowili się nad tym pytaniem. Zwróć uwagę, że nie pytasz o to, co robi obecnie samorząd uczniowski w szkole, ale o to, jakie osobiste potrzeby danej osoby samorząd uczniowski może realizować, w jaki sposób może sprawiać, że ja osobiście lepiej się w szkole czuję, odnajduję itp. Skupiamy się na osobistej perspektywie.
3. Po 5–6 minutach rozmowy zbierz odpowiedzi (ustne lub zapisane na karteczkach). Zapisuj je wokół głównego pytania na tablicy, podobne kwestie grupuj obok siebie.
4. Krótko podsumuj obszary, jakie się pojawiły. Dopytuj o to, czy obecnie dane rzeczy są realizowane przez samorząd, a jeśli nie, to co byłoby potrzebne, żeby tak się działo.
5. Zwróć uwagę, czy pojawiły się następujące kwestie:
 - dawanie uczniom wpływu na to, jak wygląda i działa szkoła;
 - ochrona praw ucznia w relacjach uczeń-nauczyciel;
 - dbanie o dobre relacje uczniowie-uczniowie;
 - zdobywanie wiedzy i umiejętności, które nie są do zdobycia podczas lekcji, a jedynie w praktyce (komunikacja, planowanie, dochodzenie do konsensusu, realizowanie projektów) i jednocześnie są to kompetencje ważne na obecnym rynku pracy.

Podkreśl, że samorząd uczniowski ma sens jedynie wtedy, kiedy zajmuje się kwestiami ważnymi dla uczniów i że każda osoba w klasie jest członkiem samorządu uczniowskiego, dlatego ma prawo do wpływania na życie szkoły. Jeśli podczas dyskusji pojawiły się konkretne pomysły na to, czym mógłby się zająć samorząd uczniowski w szkole, poproś przedstawicieli samorządu klasowego o to, żeby przekazali te pomysły na najbliższym zebraniu.

*Samorząd klasowy to społeczność **wszystkich** uczniów klasy. Samorządność uczniowska na poziomie klasy to przede wszystkim włączanie uczniów w podejmowanie decyzji dotyczących życia i funkcjonowania klasy – piszemy o tym szerzej w części I. Jako wychowawca mam duży wpływ na to, czy samorząd w mojej klasie będzie realną społecznością, czy też ograniczymy jego działanie do kilku funkcji nie mających większego znaczenia ani wpływu na życie uczniów. Samorząd klasowy jest najbliższy każdemu uczniowi i uczennicy, dlatego od tego, jak będzie on funkcjonował na poziomie klasy, zależy podejście uczniów do samorządu ogólnoszkolnego.*

Samorząd klasowy i jego rola wychowawcza.

Michał Tragarz

Codziennie sytuacje szkolne – wskazówki

Komunikowanie samorządu klasowego jako społeczności.

Słowa mają znaczenie – dopóki będziemy mówili o samorządzie, mając na myśli jedynie kilkoro reprezentantów, dopóty również uczniom ciężko będzie zmienić takie myślenie. Dlatego przy każdej okazji należy o tym uczniom przypominać – osoby wybrane w wyborach to reprezentanci i reprezentantki lub przedstawiciele i przedstawicielki SK, a nie sam samorząd.

Tajność głosowania w wyborach przedstawicieli/reprezentantów SK.

Jeśli już robimy wybory przedstawicieli samorządu klasowego (a poniżej pokazujemy, że nie jest to wcale konieczne), to róbmy to porządnie i z zachowaniem demokratycznych procedur. Najczęstszym błędem popełnianym przy wyborach klasowych jest niezachowanie tajności głosowania (głosowanie przez podniesienie rąk). Również na poziomie klasy w przypadku wyborów głosy powinny być anonimowe (oddane na kartach do głosowania – może to być zwykła kartka z listą nazwisk kandydatów).

Włączanie przedstawicieli samorządu klasowego w podejmowanie klasowych decyzji.

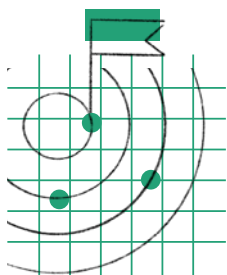
Najważniejszą rolą przedstawicieli samorządu klasowego może być prowadzenie klasowych procesów podejmowania decyzji. Pierwsze tego typu działania powinny się wydarzać z inicjatywy nauczyciela, jednak zawsze przedstawiciele samorządu klasowego muszą być włączeni (np. konsultacja tematów, w jakich chcemy podejmować decyzję, sposobu podejmowania decyzji). Z czasem będą oni potrafili samodzielnie proponować tematy i prowadzić procesy podejmowania decyzji.

Nieograniczanie działania samorządu klasowego do podlewania kwiatów.

Brak pomysłów na to, co może robić samorząd klasowy kończy się na tym, że jego reprezentanci pełnią zaszczytne role osób podlewających kwiaty, przynoszących kredę lub w najlepszym wypadku zbierających pieniądze na klasowe wyjście do teatru. Ciężko w takiej sytuacji zbudować poczucie wpływu uczniów i wizerunek samorządu klasowego jako instytucji mającej reprezentować uczniów. Żeby tak było, osoby te muszą mieć jakieś „poważniejsze” kompetencje (patrz punkt wyżej).

Włączanie przedstawicieli samorządu klasowego w przygotowanie i prowadzenie godzin wychowawczych i innych elementów wspólnych.

Reprezentanci samorządu klasowego mogą mieć również swoją rolę w prowadzeniu części zajęć wychowawczych – np. dyskusji na ważne dla uczniów tematy. Mogą to robić samodzielnie lub – na początku lub gdy czują się niepewnie – wspólnie z nauczycielem.

Działania specjalne – inspiracje

Rotacyjne funkcje w samorządzie klasowym

Tradycyjną metodą wyłonienia reprezentantów samorządu klasowego są klasowe wybory. Najczęściej przeprowadzane są one raz do roku – na samym początku roku szkolnego. Jak pisaliśmy wcześniej, często są one prowadzone niezgodnie z demokratycznymi zasadami – brakuje tajności głosowania (odbywa się przez podnoszenie rąk), często również te same osoby z roku na rok pełnią te same funkcje. Wybory przeprowadzane są często na szybko, bez możliwości rozmowy o tym, czym samorząd klasowy może się zajmować, jakie są role i zadania reprezentantów – same wybory nie są więc postrzegane przez uczniów jako coś ważnego. Wielu wychowawców boryka się z brakiem osób chętnych, by stanąć do wyborów – ze względu na to, że uczniowie nie widzą dla siebie żadnych korzyści i dostrzegają raczej fasadowość i pozorność tej funkcji.

Dodatkowym minusem tak prowadzonych wyborów (zarówno na poziomie klasy, jak i szkoły) jest fakt, że jedynie kilka osób – najbardziej aktywnych, wygadanych lub po prostu chętnych do działania – ma okazję pełnić funkcje samorządowe. Już na poziomie klasy lub szkoły pojawia się swoista „elita” samorządu – podczas gdy pozostali uczniowie, mniej pewni siebie, mniej chętni, niewyróżniający się aktywnością, pozostają w rolach biernych odbiorców. Utrwała się w ten sposób mechanizm, który znamy z „dorosłej” polityki – wąska grupa osób sprawujących władzę i większość osób rządzonych, pielęgnujących w sobie przekonanie, że sami nic nie mogą i oczekujących od „władzy” działania. O ile na poziomie państwa ciężko realnie zapewnić wszystkim obywatelom wpływ szerszy niż głosowanie w wyborach, to na poziomie szkoły – a szczególnie klasy – jest to jak najbardziej możliwe. Szkoły i nauczyciele, którzy chcą wprowadzać realną demokrację w szkołach powinni myśleć przede wszystkim o tym, jak zwiększać grupę uczniów, którzy tę szkolną „władzę” mają, a najlepiej – tworzyć sytuacje, w których głos każdego ucznia jest tak samo ważny. Samorząd klasowy, jako najmniejsza, a jednocześnie dobrze zintegrowana grupa, jest idealną instytucją do tego typu demokratycznych eksperymentów.

Jednym ze sposobów na odmianę skostniałej struktury samorządu klasowego jest odejście od wybieralnych funkcji. Przy tak małej grupie osób naprawdę nie ma konieczności organizowania wyborów! Jest kilka innych sposobów na to, żeby odejść od wyborów i włączyć jak najwięcej uczniów w działanie na rzecz klasy i szkoły.

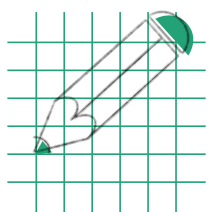
1. Pierwszym krokiem powinno być spisanie obszaru odpowiedzialności samorządu klasowego. To krok po stronie wychowawcy – bo też od niej lub od niego zależy, ile wpływu na to, co dzieje się w klasie, zechce oddać uczniom. Ważne, żeby pokazać uczniom, jakie będą kompetencje samorządu klasowego i reprezentantów. Na początku nie musi to być długa lista, ważne żeby znalazły się na niej rzeczy istotne dla uczniów (np. współdecydowanie o wyjściach klasowych, wybór tematów/współprowadzenie dyskusji na godzinach wychowawczych, decyzja o urządzeniu sali, itp.). Dobrze dopytać samych uczniów, czy widzą takie rzeczy, którymi będą chcieli się zajmować i wspólnie stworzyć taką listę. Podstawowym założeniem powinno być to, żeby samorząd klasowy miał na celu wzmocnienie głosu uczniów i umożliwiał im współdecydowanie o wspólnym klasowym życiu, a nie służył wykonywaniu drobnych zadań zleconych przez nauczyciela.

UWAGA: przed stworzeniem listy kompetencji samorządu klasowego zapoznaj się z Regulaminem samorządu uczniowskiego w waszej szkole. Być może znajdują się w nim zapisy odnoszące się do SK, które należy uwzględnić. Zazwyczaj regulaminy traktują kompetencje samorządu klasowego bardzo ogólnie, ale dobrze to sprawdzić.

Po wspólnym stworzeniu lub zaprezentowaniu listy kompetencji samorządu klasowego pora na decyzję: ile osób będzie jednocześnie reprezentantami samorządu klasowego (optymalnie minimum 2, maksymalnie 4 jednocześnie) i jak długi będzie czas ich kadencji (proponujemy ok. 3 miesiące – dzięki temu możliwe będzie przeprowadzenie 3 kadencji w jednym roku szkolnym).

UWAGA: również dobrze jest sprawdzić w regulaminie działania samorządu uczniowskiego w waszej szkole, czy jego zapisy nie regulują również tej kwestii. Jeśli tak jest, może być to dobry moment na zaproponowanie w nim zmian. Pamiętaj jednak, że to, jak działa samorząd klasowy, nie może być sprzeczne z regulaminem.

2. Ostatnim krokiem jest wybór zasady, na podstawie której będzie rotował skład reprezentacji samorządu klasowego – optymalne jest losowanie z założeniem, że osoby które pełniły już tę funkcję odpadają z puli losowania. W ten sposób w klasie liczącej np. 21 osób przez 3 lata każda osoba może raz pełnić funkcję reprezentantki lub reprezentanta!
3. Trudnością tego rozwiązania jest to, że część osób będzie potrzebowała wsparcia w pełnieniu swojej roli, jednak korzyści z pewnością to wynagrodzą! Dzięki rotacji funkcji reprezentantów wszyscy uczniowie będą mieli okazję ją pełnić, dzięki czemu większe będzie ich poczucie współodpowiedzialności, za to, co dzieje się w klasie. Łatwiej będzie im również wczuć się w rolę reprezentantów i dzięki temu wspierać się nawzajem.

Godzina do dyspozycji wychowawcy – ćwiczenie

Dobry reprezentant lub reprezentantka samorządu uczniowskiego

Ćwiczenie można przeprowadzić np. przed wyborami reprezentacji samorządu klasowego lub w przypadku braku takich wyborów – na początku roku szkolnego. Jego celem jest pobudzenie wśród uczniów refleksji o tym, jakie cechy powinna mieć i co robić osoba chcąca reprezentować innych – czy to na poziomie klasy, czy też szkoły.

To też okazja do tego, żeby porozmawiać z uczniami o tym, jakie mogą być potencjalne korzyści z dobrze działającego samorządu.

Czas trwania: 20-30 minut

Materiały: narysowana na tablicy lub dużym arkuszu papieru sylwetka kandydatki/kandydata (w wersji zdalnej możesz przygotować zarys sylwetki i zaprosić uczniów do wspólnej pracy np. za pomocą aplikacji jamboard), karteczki samoprzylepne, markery/mazaki.

Przebieg aktywności:

1. Powiedz uczniom, że ze względu na zbliżające się wybory reprezentantów samorządu uczniowskiego, zastanowicie się wspólnie, jaka powinna być taka osoba. Pokaż narysowaną na arkuszu papieru lub w jamboardzie sylwetkę – powiedz, że przedstawia ona kandydata lub kandydatkę idealną. Oczywiście w świecie realnym nikt nie jest idealny, ale wyobrażenie sobie takiej postaci pozwoli dostrzec ważne dla was cechy.
2. Na samym początku dobrze jest również przypomnieć uczniom, za co odpowiadają reprezentanci na poziomie klasy lub szkoły, jaki jest ich zakres odpowiedzialności i jakimi zadaniami mają się zajmować.
3. Napisz lub przyklej kartki z wypisanymi pytaniami:
 - Co wie/potrafi? – przy głowie
 - Co robi? – przy rękach
 - Co jest dla niej/niego ważne? – przy sercu
 - Co go/ją motywuje do działania, napędza? – przy nogach
4. Poproś uczniów, żeby rozmawiali w parach, odpowiadając na zamieszczone pytania i zapisywali swoje odpowiedzi na karteczkach samoprzylepnych. Daj 5-10 minut na tę rozmowę, a po jej zakończeniu poproś o umieszczenie karteczek w odpowiednim miejscu na arkuszu. Posegreguj odpowiedzi umieszczając podobne obok siebie.
5. Podsumuj odpowiedzi, jakie znalazły się na tablicy. Dopytuj uczniów, co mieli na myśli oraz czy wszyscy się zgadzają z propozycjami pozostałych. Powiedz, że różne osoby mogą mieć różne oczekiwania wobec swoich reprezentantów i na pewno nie da się uzgodnić jednej wspólnej dla wszystkich wersji. Spytaj uczniów, które rzeczy ich zdaniem są kluczowe – bez których trudno jest pełnić dobrze rolę reprezentantki/a społeczności uczniowskiej – i zaznacz je na tablicy.
6. Dodatkowe pytania, które możesz zadać w dyskusji:
 - w jaki sposób można się dowiedzieć, czy dana osoba jest odpowiednia do takiej roli? jak możemy to zweryfikować na poziomie szkoły?
 - czy bycia dobrym reprezentantem uczniów można się nauczyć? co jest do tego potrzebne?
 - czego potrzebują reprezentanci od uczniów, żeby móc skutecznie działać? jaka jest rola pozostałych uczniów w sprawnym działaniu samorządu uczniowskiego?
 - jakie korzyści odnoszą osoby zaangażowane w działania samorządu (elementy, które zostały umieszczone na nogach – jako motywacja) – jaką wiedzę, umiejętności, inne korzyści niematerialne zdobywają? czy warto się angażować w działania samorządu uczniowskiego i dlaczego?

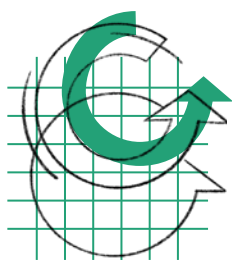
Wolontariat jest kolejnym obszarem, który mocno wspiera partycypację uczniów i uczennic, a wychowawczo stwarza wiele możliwości na wzmacnianie poczucia sprawczości, talentów, postaw empatii i działania dla wspólnego dobra. W Centrum Edukacji Obywatelskiej zachęcamy, aby rozszerzyć jego ukierunkowanie nie tylko na działania na rzecz innych, ale także na stwarzanie możliwości samodzielnego angażowania się w sprawy ważne dla społeczności uczniów i uczennic, które stanowią wkład w zmianę społeczną. Wolontariat szkolny możemy zatem traktować szerzej niż zorganizowane przez dorosłych akcje, do których młodzi mogą się włączać – szerzej także, niż wykorzystanie możliwości zaangażowania, jakie stwarzają organizacje czy instytucje. Szeroko pojmowany wolontariat to takie działania, gdzie młodzi mają szansę przejąć inicjatywę i nadać im formę.

Jednocześnie wolontariat w samej klasie może dawać poczucie satysfakcjonującej współpracy w grupie, możliwość odkrycia i wykorzystania swoich umiejętności, pasji. Wolontariat daje wychowawczo wiele okazji do aranżacji tzw. „momentów wychowawczych” i co najważniejsze bezpośrednio daje poczucie wpływu młodym ludziom.

Z perspektywy wychowawczej warto, aby działania wolontaryjne klasy wzmacniały mocne strony lub pomagały odkrywać talenty uczniów i uczennic, były oparte na ich zainteresowaniach. Aby klasa sama potrafiła dokonać diagnozy potrzeb środowiska, szukała możliwości, mogła inicjować pomysły na działania i decydować, które chciałaby podejmować. Aby na różnych etapach realizacji pomysłów miała także możliwość bezpiecznego wnoszenia swojego głosu i refleksji na temat tego, jak się odnajduje w prowadzonych działaniach i ich podsumowaniu. Wychowawca/wychowawczynie oprócz działań bezpośrednio z klasą może także wspierać opiekuna/opiekunkę szkolnego koła wolontariatu na przykład poprzez pomoc w rekrutacji, ułatwienie uczniom zaangażowanym w wolontariat uczestnictwa w działaniach z nim związanych, wymianę informacji na temat rozwoju ucznia, docenianie jego zaangażowania.

Angażowanie się na rzecz innych – wolontariat klasowy.

Monika Prus-Głazczka

Codziennie sytuacje szkolne – wskazówki:

1. Inspiruj i pokazuj możliwości

Stały kontakt z opiekunem/opiekunką szkolnego koła wolontariatu pozwoli na bieżące informowanie klasy o inicjatywach podejmowanych w szkole. Świadomość mocnych stron, pasji i zainteresowań klasy może pomóc w inspirowaniu do podejmowania konkretnych działań.

2. Nie tylko liderzy i liderki

Istnieje mit, że najbardziej w działania angażują się osoby, które przejawiają tzw. cechy lidarskie. Tymczasem osoby, które zajmują inne miejsce w grupie także świetnie sprawdzają się we współpracy. Dlatego rozpoznając,

w jakich zadaniach poszczególne osoby z twojej klasy czują się najlepiej (np. lubię mieć coś do powiedzenia, ale nie chcę być na czele grupy albo dobrze działam na zapleczu), możesz pokazywać, że nie tylko liderzy są ważną częścią zespołu i mają wpływ na to, czy uda się osiągnąć cel.

3. **Twórz pary koleżeńskie**

Możesz pokazać, czym jest działanie na rzecz innych w obrębie klasy i zorganizować akcję wolontariatu koleżeńskiego. Uczniowie i uczennice w parach wymieniają się swoimi umiejętnościami. Zadbaj tutaj o dobrowolne wymienianie się zasobami: czas, wiedza, zainteresowania i określ ramy takiego działania (czas wolontariatu, zakres, forma spotkań).

4. **Zorganizuj spotkanie w formie żywej biblioteki**

Zaproszenie ucznia lub uczennicy, który aktywnie działa wolontaryjnie, może być inspiracją dla klasy, szczególnie gdy uczniowie będą mieli możliwość swobodnego zadawania pytań, dzielenia się wątpliwościami i refleksjami.

5. **Świętuj Dzień Wolontariusza w klasie**

Zapytaj uczniów i uczennice, jaki mają pomysł na świętowanie tego dnia w obrębie klasy, może to być coś przyjemnego, doceniającego wkład poszczególnych osób albo moment na refleksję, jak chcielibyśmy realizować wolontariat w roku szkolnym i np. które indywidualne kompetencje będziemy wspierać.

6. **Doceniaj – osobiście, na forum klasy, przy rodzicach**

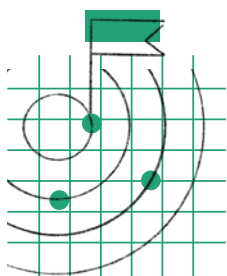
Każda okazja, aby docenić i pokazać to, co się udało wolontariuszom i wolontariuszkom wzmacnia ich motywację i daje poczucie ważności tego, co robią. Widoczność tego, co się udało dokonać, nie tylko z perspektywy osiągnięcia celu, ale również drogi i doświadczeń grupy, jest także sposobem na wzmocnienie działań wychowawczych.

7. **Wspieraj przedstawicieli klasy działających w szkolnym Klubie Wolontariatu**

Możesz to robić poprzez docenianie, ułatwienie zaangażowania w wolontariat (np. zwolnienie z lekcji czy prośbę o wsparcie innych nauczycieli przedmiotowych), podsumowanie z osobami zaangażowanymi w wolontariat szkolny ich osiągnięć i korzyści, wsparcie w momencie pojawienia się trudności czy spadku motywacji.

8. **Wprowadzaj mikroaktywności wolontariackie**

To forma wolontariatu „przy okazji” momentów z życia klasy. Na przykład kiedy idziecie na spacer, możesz zwrócić uwagę na możliwość zadbania o otoczenie albo zaproponować zebranie śmieci; kiedy klasa idzie na film o tematyce społecznej, można przy tej okazji pokazać możliwość podpisania petycji, która odwołuje się do problemu poruszanego w filmie.

Działania specjalne – inspiracje

Wolontariat klasowy

Poniższe ćwiczenie możesz wykorzystać jako początek do przeprowadzenia wspólnej akcji klasowej i tym samym zaangażowania klasy w działania wolontariackie. Przemyślenia uczniów i uczennic dotyczące tego, jak indywidualne działania – nawet proste i codzienne – zmieniają otoczenie na lepsze, mogą być punktem wyjścia do diagnozy tego, co klasa chciałaby zrobić wspólnie dla społeczności klasowej lub szkolnej. Konkretnie pomysły grupy można przekształcić zatem w działanie klasowe, przeprowadzone metodą projektu. Podczas kilku spotkań, najlepiej regularnych, przejdź z uczniami i uczennicami kroki metody projektu, biorąc pod uwagę poniższe wskazówki:

1. **Zespół gotowy do działania.** *Stwórzcie zgrany zespół, poznajcie się.*

Ten etap może być może macie już za sobą, ponieważ jest on częścią integracji klasy, która wpisuje się w działania wychowawcze, zwykle podejmowane na początku roku szkolnego. Możesz zajrzeć też do trzeciej części materiałów „Wychowanie to podstawa”: *Jak wzmacniać proces grupowy w klasie?*

2. **Sprawdzamy potrzeby.** *Ustalcie, co jest ważne i ciekawe zarówno dla was jak i osób w waszym otoczeniu.*

Jeśli uczniowie będą działali w obrębie klasy, mogą to być potrzeby, które dostrzegają jako ważne dla niej samej. Każda osoba może zgłosić pomysł, można też przygotować krótką ankietę czy badanie na ten temat. Jeśli grupa zdecyduje się na działanie na rzecz społeczności szkolnej, warto zadbać tutaj o szerszą diagnozę, zapytać o opinię, wykorzystując np. ankietę, „gadającą ścianę”, pudełko opinii, stworzyć mapę szkoły lub zrobić wywiady z osobami z różnych klas.

3. **Podajemy decyzje.** *Wybierzcie cel projektu. Uzgodnijcie, co chcecie wspólnie osiągnąć, jak to zrobicie i do kogo kierujecie swoje działania.*

To moment w projekcie, kiedy decydujemy się na to, co ostatecznie jest celem działań i jak można go osiągnąć. Klasa w odpowiedzi na cel i poznane potrzeby generuje sposoby jego realizacji i decyduje, które ostatecznie chciałaby podjąć.

4. **Szukamy chętnych osób do działania z nami.** *Sprawdźcie, kto może was wesprzeć w realizacji projektu.*

Być może są osoby w szkole, które mogą być sojusznikami pomysłu i wesprzeć go swoimi zasobami. Chociażby dyrekcja szkoły, która na przykład pozwoli na wykorzystanie sali klasowej poza lekcjami itp.

5. **Planujemy działanie.** *Umówcie się na harmonogram prac i podzielcie zadania w zespole.*

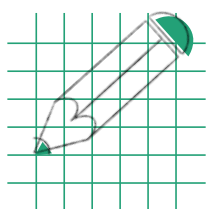
Na tym etapie konkretne osoby podejmują się zadań, które są częścią ustalonego harmonogramu. Warto go określać, nawet jeśli wasze działanie na pierwszy rzut wydaje się mało skomplikowane np. organizacja klasowego wyjścia do kina. Ustalenie harmonogramu działań ułatwia komunikację, pozwala monitorować postępy prac, dzięki temu wiecie, w jakim momencie przedsięwzięcia jesteście.

6. **Działamy.** *Bądźcie czujni/ne na przeszkody, szukajcie rozwiązań, współpracujcie ze sobą.*

Grupa monitoruje postępy realizacji harmonogramu, sprawdza przeszkody, modyfikuje plany, gdy jest taka potrzeba. To jest też moment największej współpracy i czerpania radości z działania, ale też pojawienia się trudności wynikających ze współpracy w grupie, czyli pole do działań wychowawczych.

7. **Świętujemy sukcesy i podsumowujemy pracę.** *Cieszcie się z tego, co udało wam się osiągnąć, zobaczcie, co dała wam praca w zespole.*

Nawet jeśli efekt jest widoczny i wszyscy mają poczucie osiągniętego celu, grupa powinna podsumować, co udało się jej osiągnąć, docenić siebie oraz sprawdzić, co dało to działanie z poziomu indywidualnego. Być może zdecyduje także o kontynuacji podobnych działań w przyszłości.

Godzina do dyspozycji wychowawcy – ćwiczenie

Działam, zmieniam!

Czas trwania: 35 min

Materiały i środki dydaktyczne: wydruk na A4 kart stwierdzeń (załącznik nr 1) i wycięte karty „Działanie – odbiorcy” (załącznik nr 2), tablica lub flipchart, karteczki samoprzylepne.

Grupa docelowa: uczniowie i uczennice klas 4-6

Przebieg ćwiczenia:

1. Powiedz grupie, że dziś zobaczycie, czym jest działanie na rzecz innych i jak ono może zmieniać otaczający nas świat. Zapytaj klasę, czy wie, czym jest wolontariat i z czym im się kojarzy.
2. Rozłóż na podłodze karty ze stwierdzeniami i poproś uczniów i uczennice, żeby stanęli obok karty, z którą się zgadzają albo opisującej sytuację, która im się kiedyś zdarzyła. Gdy okaże się, że dwie osoby wybrały taką samą kartę, mogą zacząć ze sobą porozmawiać o tym, z jakiego powodu ją wybrały. Zwróć uwagę grupie, aby obie strony się wypowiedziały. Następnie zrób zmianę i poproś, aby uczniowie i uczennice wybrali kolejną kartę. Przeprowadź 2-3 takie rundy.
3. Porozmawiaj z grupą, jak się czuła podczas tego spaceru, co ich zaniepokoiło, czego się dowiedzieli/ły o innej osobie. Podsumuj to ćwiczenie podkreślając, że działanie na rzecz innych lub otoczenia może mieć wiele aspektów i każdy może być zaangażowany w wolontariat na tyle, ile czuje w sobie możliwości. Pomysły na wolontariat także mogą być nieograniczone i wynikać z bieżących potrzeb otoczenia.
4. Po tym odniesieniu się do swoich doświadczeń i przemyśleń zapytaj klasę, jaki ich zdaniem powinien być wymarzony wolontariat. Czyli co powinien dawać obu stronom, jak powinien przebiegać?

Jeśli jest taka potrzeba (np. temat jest zupełnie nowy dla klasy), możesz przybliżyć im definicję wolontariatu:

„Wolontariat” jako świadoma, dobrowolna działalność podejmowana na rzecz innych wykraczająca poza więzy rodzinno-koleżeńsko-przyjacielskie” – *Centrum Wolontariatu*.

Poproś, aby uczniowie i uczennice rozmawiali o tym w parach i zapisali na karteczkach samoprzylepnych swoje odpowiedzi. Następnie uporządkuj te karteczki tematycznie (wg powtarzających się aspektów). Mo-

żesz to zrobić w formie słońca, gdzie w centrum będzie napis „wymarzony wolontariat”, a promieniami będą odpowiedzi uczniów i uczennic.

Jeśli takie odpowiedzi się nie pojawią, zwróć uwagę, że wolontariat powinien być: dobrowolny, zgodny z potrzebami odbiorców, mieć jasne zasady, dawać możliwość realizacji pasji i zainteresowań, być rozwijający itp.

6. Zwróć uwagę, że nie tylko działania typu zbiórki albo praca w organizacji lub instytucji może być działaniem wolontariackim. My sami/same możemy stwarzać możliwości zmiany otoczenia lub naszej społeczności. Podziel uczniów i uczennice na dwie grupy. Możesz wymieszać dwa typy kart, tak aby obie grupy mogły pomyśleć o działaniach i odbiorcach. Poproś grupy o przedstawienie swoich pomysłów na forum.
7. Zapytaj, czy któreś działanie jest najciekawsze, które im się podoba i dlaczego, być może jest takie, którego mogliby się podjąć jako klasa. Wyjaśnij, że mając pomysł i odbiorców, warto też pomyśleć o tym, na co wpłynie nasze działanie, jaką zmianę może przynieść. Sprawdź, czy klasa chce kontynuować pomysł, ale nie jest to kryterium sukcesu tej lekcji. Klasa może zakończyć lekcję na twórczym generowaniu pomysłów i poczuciu ich różnorodności oraz wpływu na formę wolontariatu.

Informacja zwrotna: Po każdej aktywności staraj się podsumować to, co padło ze strony klasy, parafrazuj. Unikaj ocen. Stwórz możliwość rozmowy o wątpliwościach. Jeśli uczniowie i uczennice odbiegają od tematu, „parkuj” go, czyli powiedz, że się zatrzymamy, spisujemy, żeby nam nie umknął (możesz do tego przygotować specjalny flipchart); następnie wróć do tego na koniec lekcji sprawdzając, czy nadal to są istotne kwestie na ten moment.

Zwróć uwagę: Pierwsze ćwiczenie jest pracą na postawach, odwołuje się do doświadczeń. Zobacz, czy przypadkiem nie dzieje się tak, że dana osoba kilkakrotnie stoi sama przy karcie. Wyjaśnij wcześniej, że spacer służy autorefleksji i jeśli nie spotkamy nikogo do rozmowy, to nie szkodzi, bo ważniejsze jest to, co odkryliśmy w związku z tymi stwierdzeniami, bo może stanowić bazę do pracy na resztę lekcji.

ZAŁĄCZNIK 1.

Karty stwierżeń (skopiuj stwierdzenia i wydrukuj na pojedynczych stronach A4).

Fajnie jest robić coś dla innych „przy okazji”. Liczą się małe gesty.

Współpracując z innymi, można się wiele nauczyć.

Wspólne działanie dla innych daje satysfakcję.

Jest wiele możliwości zmiany na lepsze tego, co jest wokół nas.

Zanim zaczniemy pomagać lub zmieniać coś w otoczeniu, warto sprawdzić, czy to jest potrzebne i co dokładnie jest potrzebne.

Można pomagać innym dzieląc się swoją: pasją, umiejętnościami, czasem.

Decyzję o angażowaniu się dla innych podejmujemy sami/same.

Angażowanie się w działanie dla innych może być dla nas czasem męczące. Trzeba wtedy zadbać o siebie (emocje, zmęczenie itd.)

ZAŁĄCZNIK 2.

Działanie – odbiorcy (karty do wycięcia)

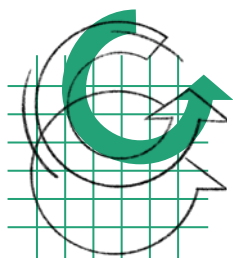
<p>Działanie: Pomoc w nauce w parach koleżeńskich. Dla kogo?</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>Działanie:</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>Dla kogo? koledzy i koleżanki z klasy</p>
<p>Działanie: Przeprowadzenie lekcji na temat swojej pasji, zainteresowań. Dla kogo?</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>Działanie:</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>Dla kogo? rodzice uczniów i uczennic</p>
<p>Działanie: Przeprowadzenie ankiet wśród uczniów na temat aranżacji miejsca odpoczynku w szkole. Dla kogo?</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>Działanie:</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>Dla kogo? uczniowie i uczennice z klasy równoległej</p>
<p>Działanie: Organizacja festynu sportowego w szkole. Dla kogo?</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>Działanie:</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>Dla kogo? nauczyciele/nauczycielki z naszej szkoły</p>
<p>Działanie: Zadbanie o teren wokół szkoły, posadzenie krzewów, kwiatów, zielnika. Dla kogo?</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>Działanie:</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>Dla kogo? uczniowie i uczennice z naszej szkoły</p>
<p>Działanie: Przeprowadzenie kampanii społecznej na temat ważnego tematu. Dla kogo?</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>Działanie:</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>Dla kogo? personel pracujący w naszej szkole (osoby pracujące np.w sekretariacie, kuchni, sprzątające szkołę)</p>
<p>Działanie: Pomoc w organizacji zajęć na świetlicy szkolnej. Dla kogo?</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>Działanie:</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>Dla kogo? cała społeczność szkolna</p>

Prezentowana w poprzednich rozdziałach koncepcja samorządności, zakładająca współdecydowanie całej społeczności szkolnej, z jednej strony wydaje się kusząca i naturalna, z drugiej – w praktyce może przynieść wyzwania w pracy już bezpośrednio z uczniami i uczennicami oraz w komunikacji z radą pedagogiczną. Oddawanie przestrzeni do współdecydowania młodym ludziom może budzić wątpliwości, a nawet początkowo opór. Przyczyny oporu mogą dotyczyć samych uczniów, tego, czy ich decyzje będą odpowiedzialne i czy nie będzie to droga do zburzenia autorytetu wychowawcy. Obawy mogą być związane także z potrzebą dodatkowego nakładu pracy wychowawcy, która nie przynosi natychmiastowego efektu. Dodatkowo jeśli klasa jest zaangażowana w jakieś działanie, to pojawia się wątpliwość, na ile można postawić granice odpowiedzialności, nawet jeśli projekt nie zakończy się sukcesem. Wątpliwości mogą przenieść się również na współpracę z gronem pedagogicznym: na ile oddawanie młodym ludziom przestrzeni do partycypacji w tak bezpośredni sposób jest spójne z kulturą pracy szkoły i jak jest odbierane przez innych nauczycieli i nauczycielki.

Punkt „Codzienne sytuacje szkolne – wskazówki” w tym rozdziale zmodyfikowaliśmy do kilku wskazówek, które mogą cię wesprzeć w tych wątpliwościach. Zwracamy uwagę, że tym razem nie są one skoncentrowane na metodach pracy z klasą, ale dotyczą samego wychowawcy i warunków, jakie może sobie zapewnić oraz komunikacji z gronem pedagogicznym ułatwiającej współpracę w tym obszarze.

Wzmacnianie partycypacji uczniów i uczennic – współpraca wychowawcy z radą pedagogiczną.

Monika Prus-Głaszczka

Codzienne sytuacje szkolne – wskazówki

Poszukaj sojusznika/sojuszniczek

Może to być inny nauczyciel/ka, który planuje podobne działania albo chce zaangażować swoją klasę w projekt. Połączenie sił, pomysłów może być nieocenionym wsparciem w ich realizacji. Zanim przedstawiś dyrekcji pomysł na działanie, zbierz argumenty, szczególnie takie, które odnoszą się do realizacji podstawy programowej. Warto także porozmawiać z nauczycielami innych przedmiotów – być może dane działanie umożliwi realizację podstawy programowej z kilku przedmiotów.

Zaplanuj momenty wychowawcze z uwagą na siebie

Planując działania wychowawcze, poddaj refleksji, na ile czujesz się pewnie i komfortowo z danym zagadnieniem. W przypadku włączania klasy w procesy decyzyjne, możesz robić to stopniowo lub znanymi ci wcześniej metoda-

mi lub przy okazji drobnych wydarzeń z życia klasy, a następnie poszerzać je o nowe komponenty np. wdrażając zasady kolektywnego podejmowania decyzji.

Zdystansuj się do zachowań manifestujących opór

Być może w samych uczniach lub gronie pedagogicznym pojawią się zachowania, które będą manifestowały niechęć, niezadowolenie czy opór wobec twoich działań. Zauważ, że takie postawy nie są wymierzone w ciebie, ale wiążą się bezpośrednio z emocjami, które pojawiają się wobec nowej sytuacji.

Poddawaj ewaluacji nowe działania

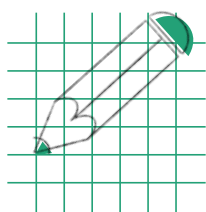
Wprowadzając nowe działania wychowawcze w obszarze decyzyjności i angażowania uczniów co pewien czas zrób „stopklatkę” i poddawaj refleksji, co się zmieniło, co samym uczniom i uczennicom dało uczestnictwo w jakimś wspólnym działaniu na rzecz społeczności szkolnej czy klasowej, na ile się rozwijają procesy decyzyjne w klasie i jak wpływają na zaangażowanie uczniów i uczennic. Może okazać się, że pojawiają się trudności lub procesy nie zachodzą tak, jak sobie zaplanujesz. Na każdym etapie możesz sprawdzać i modyfikować swoje interwencje, daj sobie i klasie czas.

Promuj ideę samorządności i szerszego rozumienia wolontariatu

Pokazuj szersze podejście do wolontariatu i samorządności na forum rady pedagogicznej, zaprezentuj korzyści wychowawcze, jakie przynoszą oraz wymieniaj się dobrymi praktykami z innymi nauczycielami.

Podjmij współpracę z opiekunem samorządu/koła wolontariatu

Bądź w stałym kontakcie z opiekunami samorządu i koła wolontariatu, wspieraj ich działania, zachęcaj klasę do brania udziału w organizowanych przedsięwzięciach. Taka współpraca może także przynieść większą świadomość tego, w jaki sposób uczniowie angażujący się w działania się rozwijają, jakie kompetencje dzięki temu zdobywają. Rozmowa z uczniem na temat jego odczuć związanych z uczestnictwem w kole wolontariatu czy pracy w organach samorządu może być dodatkowo motywująca i wzmacniająca.

Ćwiczenie dla wychowawcy

Planer momentów decyzyjności uczniów i uczennic

Celem tego narzędzia jest zaplanowanie momentów wychowawczych oraz działań, które mogą wspierać uczniów w angażowaniu się na rzecz społeczności szkolnej.

Każda szkoła, klasa, wychowawca są niepowtarzalni, dlatego pozostawimy planer do samodzielnego wypełnienia. Aby ułatwić refleksję nad poszczególnymi elementami, poniżej tabeli umieszczamy wyjaśnienie lub pomysły, wskazówki, co może się tam znaleźć. Niektóre z nich znajdziesz też we wcześniejszych rozdziałach tej publikacji. Zachęcamy do dowolnego modyfikowania tabeli w zależności od potrzeb.

Rok szkolny					
Klasa					
Miesiące	Kalendarz pracy szkoły uwzględniający etapy działań wychowawczych	Momenty wychowawcze wzmacniające decyzyjność uczniów	Metody pracy	Zakres współpracy z radą pedagogiczną	Uwagi/ obserwacje
WRZESIEŃ					
PAŹDZIERNIK					
LISTOPAD					
GRUDZIEŃ					
STYCZEŃ					
LUTY					
MARZEC					
KWIECIEŃ					
MAJ					
CZERWIEC					

- **Kalendarz pracy szkoły uwzględniający etapy działań wychowawczych** – w tej kolumnie możesz zapisać etapy, które są istotne z perspektywy wychowawczej np. integracja klasy zwykle odbywa się na początku roku i może zawierać szereg działań, a koniec roku jest dobrym momentem na podsumowanie, kolejne to np. stałe święta i uroczystości, wycieczki, wyjscia, zaplanowane programy profilaktyczne itd.
- **Momenty wychowawcze wzmacniające decyzyjność uczniów** – czyli konkretne pomysły, które zastosujesz w kontekście etapów pracy wychowawczej. Pomysły na nie znajdziesz w pierwszych rozdziałach tego narzędziownika np. wybór samorządu klasowego, tematy godzin wychowawczych, lekcja o samorządności czy wolontariacie, projekty i inne pomysły, które pojawiają się na pewno w odniesieniu do twojej klasy.
- **Metody pracy** – takie, z których zwykle korzystasz, ale też nowe, które zechcesz poznać czy pogłębić np. kolektywne podejmowanie decyzji, debaty, dyskusje, kampanie społeczne, metoda projektu, metoda design thinking, informacja zwrotna, praca na procesie grupowym.
- **Zakres współpracy z radą pedagogiczną** – pomysły, jak szerzej współpracować z radą pedagogiczną, aby dodatkowo wspierać ten obszar np. spotkanie z opiekunem samorządu oraz koła wolontariatu, aby podsumować postępy konkretnych uczniów, międzyklasowe akcje, rozmowa z gronem na temat szkolnej demokracji, pokazanie korzyści i swoich dokonań, dzielenie się dobrymi praktykami i trudnościami, wspieranie zainteresowanych tematem wychowawców innych klas.

Bibliografia

Zajrzyj też do:

Samorząd uczniowski. Poradnik dla dyrektorów. https://samorzad.ceo.org.pl/sites/samorzad.ceo.org.pl/files/samorzad_uczniowski_michal_tragarz.pdf

Szkoła Demokracji. Poradnik o współdecydowaniu.

https://samorzad.ceo.org.pl/sites/samorzad.ceo.org.pl/files/szkoła_demokracji_praktyczny_poradnik_o_wspoldecowaniu_e_w_szkole.pdf

Wybory do władz samorządu uczniowskiego. Poradnik praktyczny.

https://samorzad.ceo.org.pl/sites/samorzad.ceo.org.pl/files/wybory_do_wladz_samorzadu_uczniowskiego.pdf

Wolontariat w szkole. Przewodnik o wzmocnieniu poprzez wolontariat celów edukacyjnych szkoły, rozwijaniu kompetencji uczniów i uczennic (w tych kompetencji społecznych, związanych także w wychowawczą misją szkoły).

<https://alorus.ceo.org.pl/sites/alorus.ceo.org.pl/files/wolontariat.pdf>

Pomysły na działania wolontariackie w szkole.

https://ochotnicy.waw.pl/images/bazawiedzy/ktonaochotnika/DOBRE_PRAKTYKI.pdf

Szkolne programy wolontariatu. Przewodnik.

https://ceo.org.pl/sites/default/files/ceo_publicacja_kto_na_ochotnika_online.pdf

Autorzy i autorka:

Michał Tragarz – socjolog, szef Działu Aktywności Społecznej w Fundacji Centrum Edukacji Obywatelskiej. Od 2008 roku w CEO zajmuje się programami wspierającymi samorządność uczniowską i szkolną demokrację ([Szkoła Demokracji](#)), koordynował również projekty realizowane przez CEO w Gruzji (również dotyczące wspierania szkolnej demokracji) oraz Sejm Dzieci i Młodzieży w latach 2010–2015. Autor lub współautor materiałów edukacyjnych, scenariuszy zajęć i poradników (m.in. *Szkoła demokracji. Praktyczny poradnik o współdecydowaniu w szkole*; *Samorząd uczniowski – poradnik dla opiekuna*; *Wybory do władz samorządu uczniowskiego*). Wspiera działania profekwencyjne w takich programach CEO jak [latarnikwyborczy.pl](#) czy Młodzi Głosują. Najbardziej jednak lubi bezpośrednią pracę z uczniami i nauczycielami podczas różnego rodzaju treningów, warsztatów lub letnich szkół.

Monika Prus-Głaszczka – animatorka działań społecznych, dyplomowana coach (Collegium Civitas) i trenerka (STOP), pedagogka (Akademia Pedagogiki Specjalnej). Wspiera grupowo i indywidualnie w obszarach związanych z kompetencjami społecznymi. Autorka materiałów edukacyjnych, scenariuszy zajęć, mentorka w programach edukacyjnych („Samorządy mają moc”, „Program wspierania wolontariatu szkolnego – OCH”, „Oby Młodzież”). Od 10 lat pracuje w Centrum Edukacji Obywatelskiej, zajmuje się programami skoncentrowanymi na doskonaleniu pracy nauczycieli i dyrektorów szkół („Szkoła Ucząca Się”, „Studia Podyplomowe Liderów Oświaty”) oraz angażowaniu uczniów w działania społeczności szkolnej i lokalnej („Oby Młodzież”, „Szkoła Demokracji”).

Tomasz Gromadka – animator kultury, poeta, dramatopisarz, współtwórca Fundacji Strefa WolnoSłowa, członek kolektywu Autonomiczna Przestrzeń Edukacyjna. Organizator i prowadzący slamów oraz warsztatów twórczych w Stole Powszechnym. Prowadzi zajęcia z pisania i improwizacji słownych w szkołach, aresztach i ośrodkach kultury.

Centrum Edukacji Obywatelskiej to największa edukacyjna organizacja pozarządowa w Polsce. Przy jej wsparciu nauczycielki i nauczyciele wprowadzają do szkoły metody nauczania i tematy, dzięki którym uczennice i uczniowie angażują się w swoją edukację i lepiej radzą sobie z wyzwaniami współczesnego świata. Prowadzimy programy, które rozwijają wiarę we własne możliwości, otwartość oraz krytyczne myślenie, uczą współpracy i odpowiedzialności, zachęcają do zaangażowania w życie publiczne i działania na rzecz innych. Proponowane rozwiązania opieramy na ponad 25-letnim doświadczeniu, wiedzy eksperckiej i współpracy z praktykami. Z naszego wsparcia korzysta około 20 tysięcy nauczycielek i nauczycieli oraz dyrekcje kilku tysięcy szkół z całej Polski.

Publikacja „Wychowanie to podstawa. Materiały dla nauczycieli i nauczycielek.” jest dostępna na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 3.0 Polska. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Fundacji Centrum Edukacji Obywatelskiej.

Wydawca:

Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej

ul. Noakowskiego 10, 00-666 Warszawa

www.ceo.org.pl

Projekt graficzny i skład:

 RZECZYOBRAZKOWE

